

VEIEN FRAM MOT 2037

Langtidsplan 2020 - 2037

PILEGRIMSLEDEN – EN REISE SOM BERØRER

PILEGRIMSLEDEN
ST. OLAVSVEGENE TIL TRONDHEIM

FOTO:
Eskil Roll og NPS

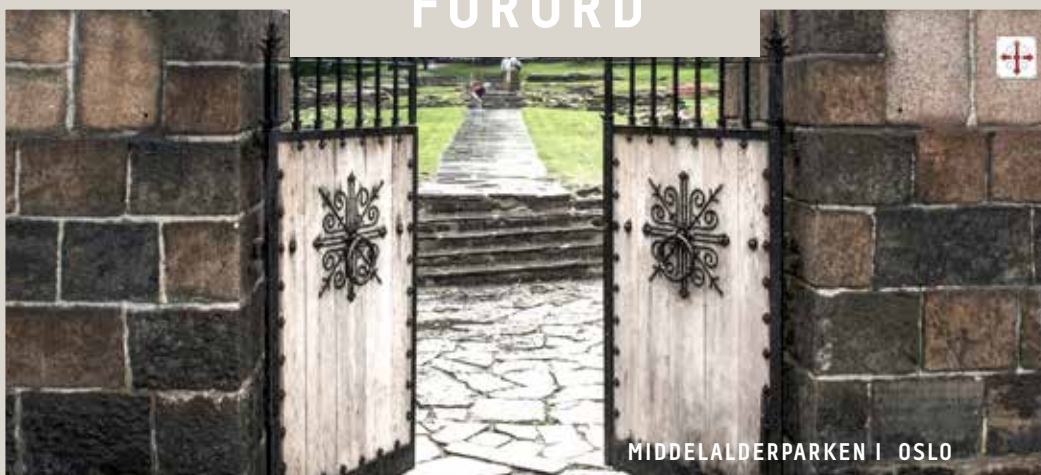
LAYOUT:
Tone Harbakk

www.pilegrimsleden.no

INNHold

3	FORORD
4	1. INNLEDNING
5	2. SAMMENDRAG
8	3. ANBEFALING
10	4. ET TILBAKEBLIKK
12	5. PILEGRIMSSATSINGENS PLATTFORM - STRATEGI FOR PILEGRIMSSATSING 2012
14	6. STATUS I ARBEIDET
24	7. LANGTIDSPLAN 2020 - 2037
35	8. RESSURSBEHOV OG INNRETNING AV STATLIG FINANSIERING
38	9. MILEPÆLSPLAN
*	
40	VEDLEGG: LISTE OVER INNSENDE HØRINGSSVAR
42	VEDLEGG: OPPSUMMERING HØRINGSSVAR

FORORD

Pilegrimsvandring er en gammel praksis, og har siden den offisielle gjenåpningen av Pilegrimsleden i 1997 utviklet seg til et nytt fenomen; dagens pilegrim i et multikulturelt og flerreligiøst samfunn.

Hvert år trekker en stadig økende mengde pilegrimer fra hele verden mot Trondheim og Nidarosdomen. I tillegg ser vi at lokalbefolkningen langs ledene i stor grad bruker «sin» led til blant annet rekreasjonsformål, i undervisningopplegg og som trosopplæringstiltak.

Under pilegrimsvandring fra Oslo til Trondheim sommeren 2017 uttalte kulturministeren et ønske om fortsatt satsing på utvikling av pilegrimsledene og pilegrimenes vandring, med et perspektiv 20 år fram i tid.

Pilegrimssatsingen involverer og engasjerer et bredt spekter av aktører. Kommuner og fylkeskommuner hvor leden går har i alle år bidratt med ressurser til satsingen. Likeså har Riksantikvaren vært en særdeles viktig pådriver og støttespiller. Frivillige lag og organisasjoner har bidratt til lokal forankring og mange lokale pilegrimsopplevelser.

Arbeidet med ny langtidsplan har skapt forventning og styrket motivasjon for videre arbeid. Gjennom innspills-møter og en omfattende høringsrunde med til sammen 52 høringssvar fra kommuner, fylkeskommuner, bispedømmer, regionale pilegrimssenter, pilegrimsforeninger og andre samarbeidsparter har vi fått gode bidrag, ulike perspektiv, og mange meninger og råd om retning og rammer for det videre arbeidet.

En stor takk til alle for konstruktive, kreative, kloke og ambisiøse innspill, forslag og ideer!

Trondheim, 13.12.19

Styret / Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

1. INNLEDNING

Å VANDRE PÅ HISTORISKE LEDER TIL GAMLE HELLIGMÅL ER SELVE PILEGRIMSFERDENS SÆRKJENNE, BÅDE HISTORISK OG AKTUELT I DAG.

Til forskjell fra tidligere tider lever vi i dag i et kulturelt og religiøst mangfoldig samfunn, og dagens pilegrim definerer i større grad selv både årsak og motiv for sin reise. Dagens pilegrimsfenomen er preget av mangfold, pilegrimen er åpen og søkende og pilegrimsleden er for mange et sted å søke mening i eget liv. Opplevelser av natur, møter og fellesskap, kultur og historie, er viktige. Sentralt for mange er ønsket om langsomhet, frihet, enkelhet, bekymringsløshet, stillhet, åndelighet og det å dele. Dagens pilegrim har selv eierskap til sin ferd, ingen kan gjøre krav på å «eie» dagens pilegrimsfenomen.

OPPDRAK OG MANDAT

I oppdragsbrev fra Kulturdepartementet av 29. august 2017 heter det: "Strategi for pilegrimssatsing" ble fastsatt i 2012 av tidligere FAD (nå KMD), Kulturdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. Det ligger etter dette fast at pilegrimssatsingen skal innrettes slik at den bidrar til å oppfylle sentrale målsettinger på en rekke samfunnsområder (miljø, næring, kirke og kultur). Også de overordnede strategiske veivalgene som planen beskriver skal legges til grunn.

Selv om visjon, overordnede mål og strategiske veivalg er fastsatt i planen fra 2012, kan det i perspektivet 20 år fram likevel være nødvendig å vurdere om det er nye premisser for arbeidet framover, og å utarbeide en mer konkret handlingsplan.

Departementet ser det som naturlig at man i arbeidet med langtidsplanen vurderer hvorledes visjonen for pilegrimssatsingen best kan formuleres. Det viktigste innsteget til arbeidet vil imidlertid være å beskrive nå-situasjonen. En treffende og relevant tilstandsvurdering vil være avgjørende for å kunne identifisere hvilke mål som bør settes og hvilke tiltak som bør prioriteres og iverksettes.

Planen bør ta for seg temaer som organisering av pilegrimsarbeidet (nasjonalt senter, regionale sentra) og innretningen av statlig finansiering. Den bør omhandle spørsmål om godkjenning av leder og prioritering mellom dem (eks. Olavsledene versus Røldal, Selja, Valdres). Videre bør planen angi prioriteringer mellom ulike satsingsområder og premisser for satsingen. Den bør også identifisere aktuelle samarbeidspartnere (statlige, kommunale og private), og bidra til å avklare de ulike aktørenes roller og ansvar.

2. SAMMENDRAG

I Norge har vi lange og sterke pilegrimstradisjoner. En av de eldste skriftlige kildene som beskriver disse tradisjonene er beretningen fra Adam av Bremen, som rundt år 1075 reiste sjøveien fra Bremen til Nidaros på visitas som utsending fra erkebiskopen i Hamburg. Adam av Bremen beskrev Trondheim som nordmennesenes viktigste by, med tilstrømmingen av mennesker som søkte helbredelse ved graven til helgenen Olav.

Nidarosdomen og Olavs grav var landets største pilegrimsmål i middelalderen, men også stavkirken i Røldal, kapellet på Filefjell, og klosteret på Sunniva-øya Selja var viktige steder som ble besøkt av mange pilegrimer.

Reformasjonen i 1537 førte til at helgendyrkelse og pilegrimsvandring opphørte, og det ble slutt på de kirkelige Olavs- og olsoktradisjonene i Norge. Først i 1897 ble det igjen feiret olsok i Trondheim. På 1950-tallet fikk vi «Spelet om Heilag Olav» på Stiklestad, og Olavsfestdager som olsokmarkering både i Trondheim og andre steder. Mot slutten av 1950-tallet begynte det å komme enkelte grupper med pilegrimer til Nidarosdomen, og pilegrimer på vei mot Trondheim og Nidarosdomen har besøkt Eysteinkyrkja på Dovrefjell hver sommer siden den ble vigslet i 1969.

Helt siden Hans Kongelige Høyhet Kronprins Haakon Magnus sto for den offisielle åpningen av Pilegrimsleden i Trondheim den 28. juli 1997 har det vært arbeidet for å legge til rette for pilegrimsferdsel langs gamle veifar mot Nidarosdomen i Trondheim.

Revitaliseringen av pilegrimsarbeidet skjøt fart da Kulturdepartementet i 2010 etablerte regionale pilegrimssenter (RPS) langs Gudbrandsdalsleden fra Oslo til Trondheim som satsingsområde. De regionale sentrene er bindeleddet mellom aktørene i sin region, og er det operative leddet på pilegrimsleden. Samme år fikk Pilegrimsleden status som Europeisk Kulturvei under Europarådets program for kultursamarbeid og Europeiske kulturveier, og året etter ble pilegrimssatsingen tildelt Den Norske Friluftslivsprisen.

Med statlig strategi for pilegrimssatsingen og etablering av Nasjonalt pilegrimssenter i 2012 ble satsingen ytterligere styrket. Gjennom den europeiske pilegrimsrenessansen fra 1990-tallet og frem til i dag ser vi utviklingen av dagens pilegrim, noe som også treffer fler og fler nordmenn. De siste årene har antallet vandrere på kortere og lengre turer langs pilegrimsleden økt for hvert år, parallelt med at det har blitt etablert stadig flere pilegrimsleder. Pilegrimsferder omfattes av langvandrere, organiserte grupper og de som går korte turer i sine nærmiljø.

Norsk natur og kultur, stillhet, lokal mat, kirkerom, gjestfrihet og nærhet er kvaliteter ved Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim som gir muligheter til å øke antall vandrere og styrke verdiskapingen og videre positiv utvikling langs pilegrimsledene.

For å lykkes med dette er det avgjørende å bygge videre på de gode erfaringene lokal og regional forankring og eierskap har gitt, og ruste opp flere av de godkjente ledene etter modell fra Gudbrandsdalsleden.

Pilegrimssatsingen har et bredt spekter av interessenter og sentrale samarbeidsparter. Gode møtearenaer, klima for samspill og avklarte roller vil være viktig for den videre utviklingen av pilegrimssatsingen.

ST. OLAVSLEDEN

3. ANBEFALING

En økning i trafikken langs pilegrimsledene i Norge, og en styrket realisering av visjonen om «pilegrimsveiene som gode veier å gå på gjennom norsk natur og kultur, preget av verdier som er grunnleggende for menneskers eksistens og som åpner for den indre vandring» kan oppnås ved å bygge videre på erfaringer og kompetanse som ligger i pilegrimsnettverket.

Avgjørende momenter for å sikre pilegrimssatsingen for de neste 20 årene er å tydeliggjøre det koordinerende oppdraget som ligger til Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR). Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) må ha kapasitet, handlingsrom og mandat til å arbeide for gode samarbeidsrelasjoner med sentrale aktører, og bidra til rammebetingelser som gir hele organisasjonen best mulig forutsetninger for felles måloppnåelse. Det er i hovedsak tre områder hvor det forutsettes nasjonal koordinering for at satsingen skal kunne videreutvikles:

- Mange interessenter med ulike roller, forventninger og ressurser
- Lokalt og regionalt engasjement og eierskap
- Forpliktelser ovenfor Europarådets utvidede delavtale om kulturruter, hvor Norge har vært medlem siden 2011.

NPS sitt ansvar for den nasjonale pilegrimssatsingen skal være en integrert del av strategien for NDR. Strategi og tiltak må koordineres og planlegges tverrfaglig og helhetlig i organisasjonen for å sikre, utvikle og balansere organisasjonens kapasitet, kompetanse og økonomi over tid. Tiltak og prosjekter i årsplan vil danne grunnlaget for de enkelte avdelingers arbeidsplaner.

Videre må det regionale pilegrimsleddet styrkes med bærekraftig økonomi for å kunne håndtere veksten i av aktiviteten.

Pilegrimsledene må differensieres ut fra lokale og regionale målsettinger, finansieringsmuligheter, kapasitetspotensiale og tilgjengelighet.

Vi anbefaler at RPS-modellen fra Gudbrandsdalsleden også legges til grunn på Kystpilegrimsleia med inntil 4 senter og til Borgleden med 1 senter. I tillegg anbefaler vi at RPS Stiklestad skal motta statlig driftstilskudd på lik linje som de andre sentrene.

Vi anbefaler at det på de øvrige godkjente ledene i første omgang etableres samarbeid med ledkoordinatorene for informasjonsflyt og som bindeledd mellom NPS og det lokale- og regionale nettverket av interessenter.

Videre anbefaler vi at NPS skal ha et overordnet ansvar som nasjonal koordinator på pilegrimsfeltet for andre pilegrimsleder, og disponere tiltaksmidler for aktiviteter på disse ledene.

4. ET TILBAKEBLIKK

1993-2012

På begynnelsen av 1990-tallet var det dialog mellom fylkesmannen i Oppland og Hamar biskop rundt muligheter for å etablere en sammenhengende vandringsvei for pilegrimer. Ideen ble lansert for miljøvernministeren, som tok initiativet til «Prosjekt Pilegrimsleden» i forbindelse med «Friluftslivets år» i 1993.

I prosjektperioden 1993-97 var arbeidet forankret i Klima- og Miljødepartementet, og målet var målet å ta i bruk historiske veier og stimulere til friluftslivsaktivitet der natur- og kulturopplevelser forenes. Videre ønsket en å formidle pilegrimsferdenes historiske og åndelige tradisjon til nye generasjoner med vandrere.

Hans Kongelige Høyhet Kronprins Haakon Magnus sto for den offisielle åpningen av pilegrimsleden i Trondheim den 28. juli 1997, og «Prosjekt Pilegrimsleden» ble avsluttet.

I en designkonkurranse ble forslaget fra Johanna Figur Waddington, en logo som består av Olavskorset og valknuten, kåret til vinner.

Denne logoen ble brukt til å merke de reetablerte pilegrimsledene, og denne logoen brukes i dag på merkevaren «Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim».

I 2004 ble det i Oppland gjennomført en større spørreundersøkelse knyttet til pilegrim, hvor målet var å hente informasjon som kunne bidra til å sette pilegrimsledene på kartet igjen, og i 2005 arrangerte Riksantikvaren (RA) og Direktoratet for Naturforvaltning (DN) en konferanse om pilegrimsleden i Trondheim.

Pilegrimsleden ble i 2007 et eget pilotprosjekt i Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet til RA. Prosjektet hadde 5 overordnede målsettinger:

1. Økt bruk av leden.
2. Økt kvalitet på skjøtsel, merking, kulturminner og overnattingstilbud.
3. Økt næringsutvikling.
4. Økt kunnskap om pilegrimsledene nasjonalt og internasjonalt.
5. Videreformidling av kompetanse og erfaring fra prosjektet til driften av leden.

Sluttrapporten fra prosjektet gav følgende anbefalinger:

- Kommuner og fylkeskommuner bør utarbeide egne handlingsplaner for pilegrimsleden for sine områder – dette for å sikre kontinuitet og kvalitet i arbeidet.
- Kirken bør tydeliggjøre seg som aktør på pilegrimsleden.
- Frivilligheten bør samle seg organisatorisk under en nasjonal paraply.
- Potensialet som ligger i at Pilegrimsleden i 2010 fikk status som Europeisk kulturvei må utnyttes.

Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård (NPG) ble åpnet i 2008, hvor hovedoppgavene var å formidle informasjon, veilede og tilrettelegge for pilegrimsferder, bidra til utvikling av pilegrimsleden i regionen, og funksjon som mottak for pilegrimer som kommer fram til målet i Trondheim. Det var NPG som ledet arbeidet med å tilrettelegge for at Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim fikk status som Europeisk Kulturvei i 2010, under navnet St. Olav Ways.

I 2008 tok kulturministeren initiativ til en utredning om pilegrimsarbeidet i Norge. Målet med utredningen var å skape en god modell for forvaltning, utvikling og fornying av pilegrims-tradisjonene. Utredningen «På livets vei» kom i 2009. Her ble det skissert en samarbeidsmodell med lokal forankring og utvikling der kirke, kommune, reiseliv, kultur og frivillige er med. Videre ble det anbefalt å opprette regionale pilegrimssenter langs leden. Utredningen pekte også på behovet for å etablere internasjonale nettverk.

Kulturministeren besluttet at pilegrimsleden fra Oslo til Trondheim over Dovre skulle være satsingsområde, og i 2010 ble det opprettet fem regionale pilegrimssentre langs Gudbrandsdalsleden. Disse ble lagt til Oslo, Gran, Hamar, Hundorp og Dovrefjell.

Sentrene ble organisert forskjellig, og fikk tildelingsbrev og økonomiske rammer via sine respektive bispedømmer.

I oppdragsbrevet fra departementet står det at de regionale sentrene skal «formidle informasjon og veiledning om pilegrimsferd, arrangere fellesvandring og bidra til utvikling av veien og vandringen i sin region». Det regionale arbeidet skal bidra til fornyelse og utvikling av pilegrimstradisjonen i Norge, utvikle leden kvalitativt og kvantitativt og være en informator, pådriver og veileder for de kommunene som ligger i regionen.

Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) ble opprettet i 2012 for å videreutvikle Pilegrimsleden som konsept, forvalte de godkjente ledene, følge opp kommunenes ansvar for leden lokalt, stimulere til økt bruk av leden, bidra til god informasjon og markedsføring, koordinere arbeidet ved de regionale sentrene og følge opp og utvikle

nasjonale og internasjonale kontakter og nettverk. I oppstartsfasen var NPS organisert som en avdeling hos Riksantikvaren (RA).

ERIK PÅ BUDSJORD

5. PILEGRIMSSATSINGENS PLATTFORM - STRATEGI FOR PILEGRIMSSATSING 2012

I november 2012 vedtok regjeringen en felles statlig strategi for pilegrimssatsingen. Strategien ble fastsatt av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kulturdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøvern-departementet og Nærings- og handels-departementet. Spekteret av departementer bak denne strategien illustrerer bredden i interesser og perspektiver knyttet til den statlige satsingen på å utvikle pilegrimsledene.

Det overordnede målet i strategien er:

«Pilegrimsleden skal gi mulighet for ferdsel gjennom et landskap som er rikt på natur-, kulturarv- og kulturopplevelser. Den skal tas vare på som en viktig del av den europeiske kulturarven og gi et unikt møte med norsk natur, kulturminner, kultur, tro og mennesker. Strategien skal bidra til verdiskaping og positiv utvikling langs leden gjennom økt bruk av den.»

Pilegrimssatsingen skal innrettes slik at den bidrar til å oppfylle sentrale målsettinger på samfunnsområdene miljø, næring, kirke og kultur.

For å klargjøre retningen for det videre arbeidet med å utvikle pilegrimstradisjonene peker strategien ut følgende veivalg:

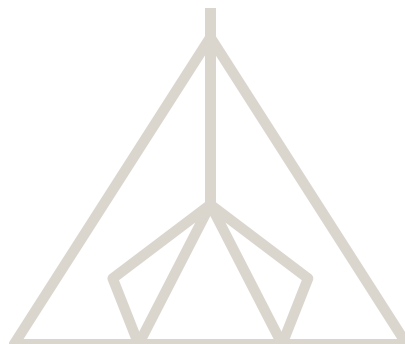
- Kulturminne- og naturfaglig forankring av trasevalg og vedlikehold av pilegrimsleden
- Næringsutvikling – støtte opp om bærekraftig reiseliv og lokal matproduksjon
- Kirkelig forankring – og åpenhet som inkluderer ulike interesser og motivasjoner
- Olavsarven - satsingen skal ha hovedfokus på pilegrimsledene som har Nidaros som mål, og som er forankret i Olavsarven.

Ambisjonen i strategien er at satsingen skal bidra til formidling av pilegrimstradisjonen, kulturminner, kulturarv, natur og landskap, friluftsliv og fysisk aktivitet, utvikling av næringsvirksomhet, bærekraftig reiseliv og levedyktige distrikter langs ledene.

Målet er å utvikle pilegrimsledenes potensial som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt, og gjennom det få flere til å gå, både lokale vandringer og lengre strekninger.

Når det gjelder organisering av arbeidet slår strategien fast at ordningen med regionale pilegrimssentre skal videreføres. Videre skal det etableres et permanent pilegrimssenter med navnet «Nasjonalt pilegrimssenter» (NPS), med pådriver- og koordineringsansvar overfor de regionale pilegrimssentrene.

De overordnede veivalgene i 2012-strategien har vært førende for oppbyggingen av pilegrimssatsingen de siste årene. Disse veivalgene har gitt Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim en tydelig profil og solid forankring på sentrale områder, og føringene i 2012-strategien vil også styre retningen for pilegrimssatsingen på veien fram mot 2037.

6. STATUS I ARBEIDET

I dette kapittelet gjøres det rede for oppbyggingen av pilegrimssatsingen, utviklingen av organisasjonsstrukturen, etablering av nye pilegrimsleder og veksten i trafikken av pilegrimer langs pilegrimsleden de siste årene.

OPPBYGNING

Med bakgrunn i den statlige strategien ble NPS vedtatt som permanent ordning. Virksomheten ble organisert som en avdeling under Riksantikvaren og Miljøverndepartementet oppnevnte et styre for NPS bestående av fem personer i april 2013. Mandatet for styret var utarbeidet av Miljøvern- departementet, Riksantikvaren, Nærings- og handelsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. I mandatet gis styret følgende hovedoppgave:

«Styret er øverste leder av NPS og skal sikre at senteret følger opp den nasjonale pilegrimsstrategien, Riksantikvarens årlige tildelingsbrev og dette mandatet. Styret er også ansvarlig for å følge opp og kontrollere den økonomiske utviklingen og driften av NPS, samt at senteret tilfredsstiller krav fastsatt i relevant regelverk, slik som lov og forskrift om offentlige anskaffelser og reglement og bestemmelser om økonomistyring i staten. Styret er videre ansvarlig for den strategiske utviklingen av virksomheten, basert på pilegrimsstrategien. Styret er ansvarlig for målrettet profilering og markedsføring av de godkjente pilegrimsledene, god kommunikasjon med eksterne miljøer nasjonalt og internasjonalt, god koordinering av de fem regionale sentrene og at relevante virkemidler bidrar til å høyne kvaliteten på pilegrimsleden.»

Det ble opprettet fire faste stillinger ved NPS, og senteret har vært i operativ drift som videre-

føring av det midlertidige nasjonale senteret siden høsten 2013.

I departementets mandat til styret står det følgende om organiseringen av arbeidet:

«Nasjonalt pilegrimssenter vil bli etablert som et ordinært forvaltningsorgan under Riksantikvaren. Dette er et forhold Stortinget formelt må ta stilling til, noe som vil skje i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2013. I tilknytning til dette gjør vi oppmerksom på at det først fra 2014 vil bli opprettet eget utgifts- og inntektskapittel for Nasjonalt pilegrims-senter.»

De første årene var NPS en autonom enhet med administrative støttefunksjoner under RA, med styret for NPS som ansvarlig ledelse. Pilegrims-satsingen var en fellessatsing for flere departementer, hvor Miljøverndepartementet hadde hovedansvaret og koordinerte styringssignalene og finansieringen fra de involverte departementene. RA fastsatte overordnede prioriteringer og budsjett i årlige tildelingsbrev, og NPS fikk en tildeling med øremerkede midler til de regionale pilegrimssentrene. RA mottok årsplaner, budsjett og årsrapporter fra NPS, og hadde faste møter med styreleder og direktør ved NPS.

Opprettelsen av de fem regionale pilegrims-sentrene i 2010 bygde på et strategisk valg om å prioritere Gudbrandsdalsleden som satsings-område. Dette har også vært førende i de årlige tildelingsbrevene fra RA. Begrepet «de godkjente ledene» er imidlertid brukt både i mandatet til styret for NPS hvor det står at «... hovedinnsatsen skal rettes inn mot de godkjente pilegrimsledene.», og i 2012-strategien hvor det står «Pilegrimssatsingen skal ha hovedfokus på de godkjente pilegrims-ledene...». Med «de godkjente ledene» pekes det

på de ledene som var åpnet i perioden 1997-2012:

- **Gudbrandsdalsleden (1997)**
- **St. Olavsleden (1997)**
- **Østerdalsledene (2000)**
- **Romboleden (2000)**
- **Nordleden (2003)**
- **Folloleden (2012)**

I 2013 ble Nidaros Pilegrimsgård (NPG) innlemmet som regionalt senter, med oppgaver og økonomisk tildeling fra NPS som de andre sentrene. Dette ble gjort for å styrke innsatsen langs den siste delen av pilegrimsleden inn mot Trondheim, og for å sikre et godt mottak av pilegrimer som kommer til målet. Økningen i antall regionale senter førte ikke til økte økonomiske rammer, så fra 2013 ble de øremerkede RPS-midlene fordelt på seks senter.

I 2016 ble Regionale Pilegrimssenter Stiklestad AS etablert etter et treårig utviklingsprosjekt som var finansiert av Nord-Trøndelag fylkeskommune med tilskudd fra NPS. Eiere og drivere av senteret er kommunene langs St. Olavsleden på norsk side, Nidaros bispedømme og Stiklestad Nasjonale Kultursenter. Gjennom tett samarbeid med St. Olavsleden på svensk side av grensen har RPS Stiklestad fått midler gjennom interreg-prosjektet Green Highway. RPS Stiklestad har ikke fast driftstilskudd fra NPS.

I utviklingen av RPS Stiklestad fikk pilegrimsarbeidet en regional operativ ressurs på St. Olavsleden. Dette har styrket innsatsen og ført til en høyere prioritering av arbeidet på denne leden.

I 2016 ble NPS virksomhetsoverdradd fra Riksantikvaren til Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) som er et forvaltningsorgan under Kulturdepartementet.

NPS ble organisert som egen avdeling på linje med Publikumsavdelingen og Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein.

På den ene siden styrket omorganiseringen pilegrimssatsingen ved at en større virksomhet fikk ansvaret for å løse oppdraget. NDR har ressurser i både kompetanse og kapasitet til å komplettere og styrke arbeidet knyttet til pilegrim. På den andre siden er pilegrimsoppdraget en tilleggsbestilling til en virksomhet som har som hovedoppdrag å restaurere og vedlikeholde Nidarosdomen og Erkebispegården, og å formidle Olavshistorien og bygningenes historie.

Under RA ble pilegrimsarbeidet styrt med tildelingsbrev til NPS, og finansieringen av NPS og RPSene var et spleiselag mellom fire departement, koordinert av Miljøverndepartementet.

Ved virksomhetsoverdragelsen ble pilegrimsoppdraget gitt til NDR, som mottar en samlet ressurstildeling for hele oppdraget, med øremerkede tilskuddsmidler til de regionale sentrene. Dette medfører blant annet at driftsbudsjettet til NPS fastsettes av NDR etter en intern vurdering av virksomhetens samlede rammer og behov.

Ved virksomhetsoverdragelsen i 2016 ble styremedlemmene i NPS løst fra sine verv, og driften av NPS inngår nå som en del av ansvarsområdet til styret for NDR.

Erfaringene så langt viser at den økonomiske rammen til NPS har blitt redusert etter at pilegrimsoppdraget ble overført til NDR. Grunnen til denne reduksjonen er at bortfallet av verdiskapingsmidler som driftstilskudd fra RA ikke er blitt kompensert med andre midler etter at NPS ble en del av NDR, jfr. tabellen på side 31. Videre er det tilbakemeldinger om at rollen

til NPS har blitt utydelig overfor sentrale samarbeidsparter, som etterlyser en tydelig ledelse av den nasjonale pilegrimssatsingen.

PILEGRIMSLEDENE I NORGE

Vi har i dag to kategorier av pilegrimsleder i Norge; Olavsleder som har Nidarosdomen som mål, og andre regionale leder med andre pilegrimsmål. NPS har godkjenning- og koordineringsansvar overfor den første kategorien, mens den andre kategorien så langt ikke omfattes av forvaltningsoppdraget til NPS. I 2010 fikk Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim status som Europeisk kulturvei i Europarådets program for Europeiske kulturveier, i et nordisk samarbeid mellom Norge, Sverige og Danmark. Statusen resertifiseres hvert tredje år. I de to første periodene ble alle offentlig godkjente pilegrimsleder regnet som del av statusen. Ved resertifiseringen i 2018 ble det satt betingelser om organisering, innhold og synlighet.

Dette førte til etableringen av Association for the Cultural Route of St. Olav Ways (ACSOW). NPS er «Route Manager» og sekretariat for denne nordiske medlemsforening som er ansvarlig for forvaltningen av statusen som Europeisk Kulturvei.

Gudbrandsdalsleden

Gudbrandsdalsleden ble åpnet i 1997 og har bidratt til å revitalisere pilegrimsfenomenet, til å åpne opp pilegrimsbegrepet, og til å etablere næringsutvikling og reiselivstenkning inn i pilegrimssatsingen. De regionale pilegrims-sentrene langs Gudbrandsdalsleden mottar fast statlig grunnfinansiering, noe som har utløst betydelige midler gjennom støtte fra fylkeskommuner, kommuner, andre aktører og gjennom egeninntjening og prosjekt-finansiering. Om lag 71% av langvandrende pilegrimer som kom til Trondheim det siste året gikk Gudbrandsdalsleden.

Gudbrandsdalsleden er den lengste pilegrims-leden i Norge, og var hovedveien til Nidaros i middelalderen. Gudbrandsdalsleden har et

varierte og vakkert kulturlandskap, og leden går gjennom åpne bygder og små landsbyer, gammel urskog og brede dalsider. Denne leden går også over Dovrefjell, et mektig høyfjellsområde i overgangen mellom Gudbrandsdalen og Trøndelag. På Gudbrandsdalsleden vil du oppleve stillhet, dyreliv, utsikt, kulturhistorie og ikke minst kulinariske opplevelser basert på lokal tradisjonsmat.

Det er godt med overnattingsplasser langs leden, fra enkle pilegrimsherberger, camping-plasser og hotell, til vakre historiske gårder. Leden er godt merket. Leden har tilgjengelig overnattingskapasitet og gode transporttilbud ved start- og slutt punkt med både fly, tog og buss. På deler av leden er det tilbud om baggasjetransport i høysesong.

St. Olavsleden

Denne leden går fra Selånger via Stiklestad til Trondheim. Den siste delen fra Levanger har to parallelle ruter, innlandsruta over Markabygd og den ytre langs fjorden ut til Tautra. Omtrent 22 % av langvandrende pilegrimer som kom til Trondheim i 2018 hadde gått St. Olavsleden. Leden har gode transportmuligheter gjennom nærhet til jernbane store deler av strekningen i både Norge og Sverige, og med flyplasser ved start- og slutt punkt.

St. Olavsleden ble åpnet i 1997 og koordineres i dag av Regionalt Pilegrimssenter Stiklestad. Parallelt med etableringen på Stiklestad ble pilegrim et av satsingsområdene i et Interreg-prosjekt i 2012 hvor kommunene Trondheim, Østersund og Sundsvall fokuserte på å styrke samarbeidet gjennom felles reis livs- og nærings-utviklingstiltak.

Disse to initiativene har gitt arbeidet på St. Olavs-leden et løft på begge sider av riksgrensen, og St. Olavsleden er i dag den eneste pilegrims-leden med tilrettelagt infrastruktur som henger sammen med en merket og tilrettelagt led i Sverige.

Her kan man vandre gjennom Sverige og Norge, fra kyst til kyst, i vakker natur. St. Olavsleden

følger deler av den samme veien vikingkongen Olav Haraldsson valgte da han returnerte til Norge før slaget på Stiklestad. Leden gir variert natur og kulturopplevelser, langs vassdrag og gjennom dype skoger, over høyfjellet ved riksgrensa og gjennom brede trønderske kornbygder ved fjorden inn mot Trondheim. Overnattingstilbudet er variert, med både små herberger, campingplasser, hotell og tradisjonsrike overnattings- og serveringssteder med historisk innslag. Leden er godt merket.

Østerdalsleden

Østerdalsleden ble åpnet i år 2000 og starter der Klarälven blir til Trysilelven, ved grensen mellom Sverige og Norge. Her ved Oddheim i Lutnes står Trysil kommunes milestein, som forteller at det herfra er 379 km til Nidaros.

I 2013 ble Pilegrimsnettverket for Østerdalsledene stiftet og fungerer i dag som en koordinator for arbeidet langs denne leden. Nettverket mottar ingen faste statlige tilskudd.

For den som ønsker fokus på flott natur, og kan orientere etter kart og kompass, er Østerdalsleden et godt valg. Østerdalsleden går for det meste gjennom vakre skog og fjellområder og enkelte dalstrøk. Overnatting foregår i stor grad i skogsbuer og koier eller på campingplasser. Men det er også muligheter for å overnatte på hotell eller tradisjonsrike overnattings- og serveringssteder. Leden er godt egnet for vandreren som foretrekker telt og sovepose. Leden er delvis merket.

Nordleden

Nordleden er sterkt knyttet til Olavs-tradisjonen, både i form av kirkebygg og kirkekunst og hellige vannkilder. Leden preges av stille skoger og flott kultur- og naturlandskap fra Gløshaug kirke på Grong og hele veien ned til historiske Stiklestad.

Leden egner seg best for vandreren som foretrekker telt og sovepose, og som kan orientere seg etter kart og kompass. Leden har få overnattingssteder og er svakt merket.

Romboleden

Romboleden kan med sikkerhet sies å være en gammel ferdselsvei for pilegrimer, handels- og embetsmenn som gjennom århundrer har drevet handel og kulturutveksling mellom Norge og Sverige. I hver sin ende av Romboleden har to sentrale helgener en viktig plass – Olav den hellige i Trondheim og hellige Birgitta i Vadstena. Romboleden er grenseoverskridende og i fjellområdene langs riksgrensa vil du blant annet møte en tradisjonsrik sørsamisk kultur. Romboleden preges av et variert landskap, fra snaufjell og vidder på 1000 meters høyde over havet, til frodig kystklima ved Trondheimsfjorden. Det aller meste av leden går i fjell og skogsterreng.

Gjennom de uberørte fjellområdene på svensk side er telt eneste overnattingsmulighet.

Andre deler av leden tilbyr herberger, campingplasser og hotell. Leden er godt egnet for vandrere som kan orientere seg etter kart og kompass. Leden er ikke godt merket.

Borgleden

Pilegrimsleden gjennom Østfold og Akershus mellom svenskegrensen i Halden og Oslo ble åpnet i 2016 under navnet Borgleden. Etablering av leden kom som følge av et middelalderprosjekt i Østfold fylkeskommune med finansiering fra Riksantikvaren.

Borgleden går gjennom en folkerik region, og arbeidet har generert godt samarbeid mellom fylkeskommunen, kirken, frivilligheten og det kommunale leddet med Olavsbyen Sarpsborg i spissen. I tillegg grenser denne regionen til Sverige, hvor det nå arbeides aktivt for å etablere en merket og tilrettelagt St. Olavsvei fra Göteborg til Borgleden på grensen mot Halden. Den tidligere godkjente Folloleden utgjør en del av Borgleden.

Langs leden kan du se idylliske tettsteder, gårdsbruk, middelalderkirker, herregårder og flere museer samt tallrike kulturminner fra jernalder og bronsealder. Borgleden egner seg

både for dagsetapper, korte vandringer eller som en del av en langvandring. Langs Borgleden kan man velge overnatting og bespisning på små og store gårder, hotell i byene eller en leilighet/hytte på en campingplass. Leden er godt merket.

Kystpilegrimsleia

Kystpilegrimsleia ble godkjent i 2017 etter flere år med prosjektsamarbeid mellom Riksantikvaren og bispedømmene og fylkeskommunene langs kysten fra Egersund til Trondheim. Etter godkjenningen ble det opprettet et organisasjonsprosjekt for å utvikle en drifts- og finansieringsmodell. Prosjektet avsluttes pr 31.12.19, og flere regionale pilegrimssentre er under planlegging og etablering.

Målet er å utvikle, forankre og etablere en permanent driftsmodell for Kystpilegrimsleia. Pilegrimsopplevelser gjennom Kystpilegrimsleia representerer noe nytt innen vår tids pilegrimsarbeid, hvor vi tradisjonelt tenker vandringsruter. Det er grunn til å tro at kystleia fra gammelt av var en av de mest brukte ferdselsåren til og fra Nidaros, og at mange pilegrimer seilte på sin ferd mot helligmålet.

En revitalisering av denne tradisjonen vil bidra til et spennende mangfold for dagens pilegrimer, og legger til rette for opplevelser for nye brukergrupper. Kysten er rik på historie og kulturminner, og gjennom arbeidet med Kystpilegrimsleia etableres det en sammenhengende reise mellom kulturminner og helligsteder via nøkkelpunkt på ferden mot Trondheim.

Et pilegrimstilbud langs kysten er også et viktig tiltak for å utvide sesongen for pilegrimsreiser til Nidaros, hvor vær- og føreforhold over fjellområdene i innlandet begrenser sesongen.

I middelalderen valfartet både norske og utenlandske pilegrimer langs kystleia til Nidaros. Det var raskere og ferdes i båt enn på land, og langs hele kysten fant man spor etter Olav, både som viking og helgen. Kystpilegrimsleia byr på mange og store kontraster. Havet i

storm og stille. Voldsomme krefter. Stupbratte fjellsider i frådende skumsprøyt. Lune vikar med blankslitte svaberg. Det barske og spektakulære. Stille susing og mjuke bølgeskulp.

Overnattingstilbudet er variert fra hotell til campingplasser. Leden er delvis merket.

Valldalsleden

Valldalsleden ble åpnet i 2015, som et resultat av et prosjekt i regi av Norddal, Rauma, Lesja og Dovre kommuner i samarbeid med Pilegrims-senter Dovrefjell.

Valldalsleden går fra vakker fjord til fjell, fra kyst til innland. En pilegrimsled i fotsporene til Olav den Hellige. For Olav var det en fluktrute, for dagens vandrer en opplevelsesvei. Da Olav den Hellige rømte landet vinteren 1028-1029 dro han sine skip på land i Valldal og derfra gikk han over fjellet til Lesja og Dovre. Det er denne ruta Valldalsleden følger. Den starter ved fjorden, går opp dalen og over fjellet gjennom Reinheimen nasjonalpark. Herfra kommer leden ned i Lesja og går videre til Dovre hvor den kopler seg på Gudbrandsdalsleden. Overnattingstilbudet er variert fra hotell til campingplasser, turistforeningshytter og gårdsovernatting. Leden er delvis godt merket. Kart og kompass anbefales.

Pilegrim i Nord

Fiske og fiskeeksport i Nord-Norge har i stor grad generert ressurser til byggingen av Nidarosdomen. Målet for prosjektet Pilegrim i Nord (PIN) har vært å etablere sammenhengende kystled fra Trondenes til Trondheim. Arbeidet startet som et samarbeidsprosjekt mellom Sør-Hålogaland bispedømme og Nordlands-musea høsten 2015, finansiert av Nordland fylkeskommune.

Nå har Gildeskål kommune kommet aktivt med som en pådriver for fremdrift i arbeidet. Det foreligger planer for opprettelse av et regionalt pilegrimssenter i Gildeskål for koordinering av Pilegrim i Nord. Pilegrimsferden skal gå i den leia som fisken er blitt frakta og jekteleia.

Tunsbergleden

Vestfold fylkeskommune har i samarbeid med Buskerud og Akershus fylkeskommune drevet et arbeid for etablering av en pilegrimsled på vestsiden av Oslofjorden fra Larvik til Oslo.

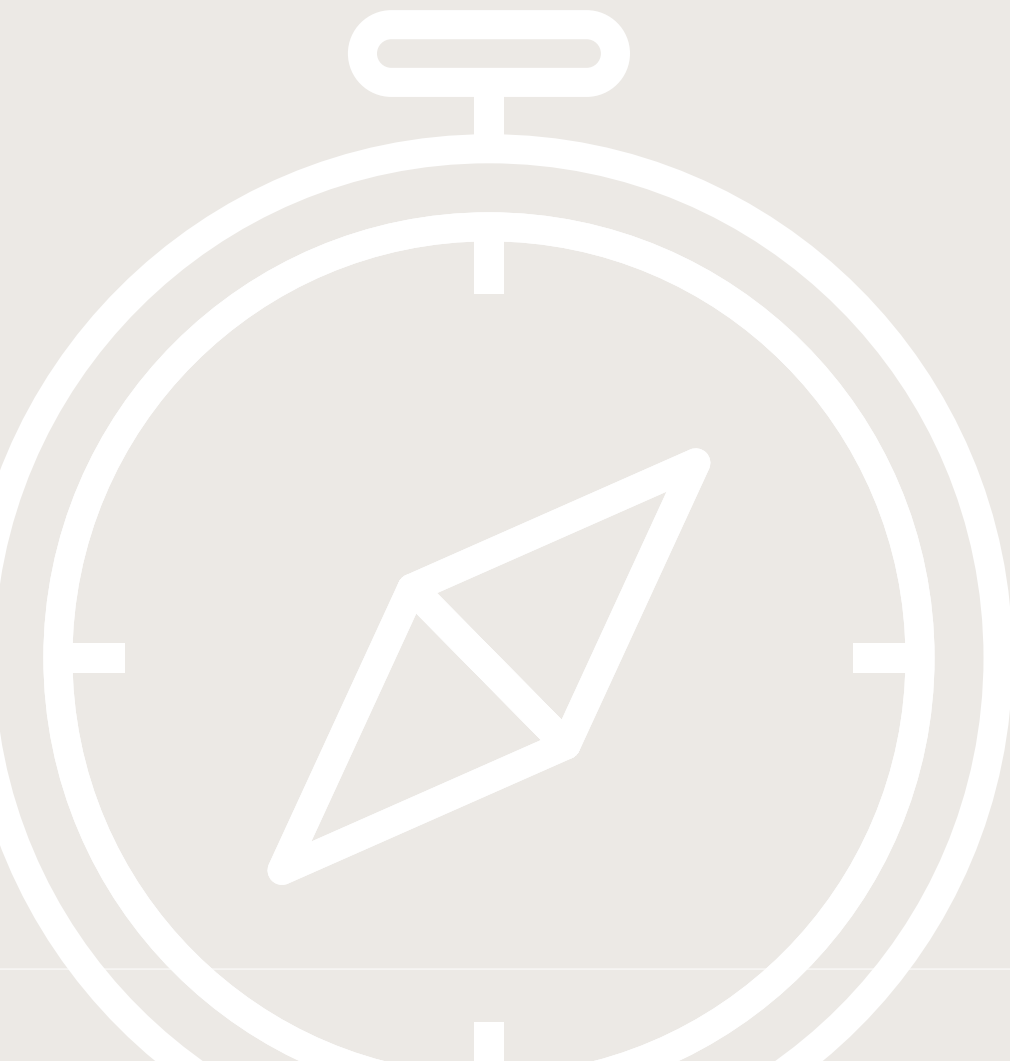
Tunsbergleden ble godkjent i 2019, og gjennom dette knyttes det norske nettverket av pilegrimsleder sammen med Hærveien over Jylland, som er en del av samarbeidet i statusen som europeisk kulturvei. Tunsbergleden kan by på et mangfold av kultur- og opplevelser i frodig landskap og lett tilgjengelig terreng. Her er pilegrimssesongen lang, og man kan nyte edelløvs kogenes brus og fuglekvister, lysegrønt om våren og rødt om høsten, samt mange kulturminner. Leden går gjennom boligstrøk med hverdagsliv, historiske bysentrum og gater og ut på tusen år gamle gårdsveier. Overnattingstilbudet er variert, med både små herberge, campingplasser, hotell og tradisjonsrike overnattings- og serveringssteder med historisk innslag. Leden er delvis merket.

Glåmdalsleden

Prosjekt i regi av Den norske kirken, Eidskog museum og Eidskog kommune i Hedmark. Målet for prosjektet er å etablere en led fra svenskegrensen gjennom kommunen og nabokommuner til Domkirkeodden på Hamar, som en forbindelse mellom etablert led fra Karlstad-området i Sverige til Gudbrandsdalsleden mot Trondheim. Alternativt søkes det også mulighet til å kunne koble leden på Østerdalsledene. Leden i Eidskog ble godkjent av Riksantikvaren i 2015.

Selje, Røldal og Valdres

Sunnivaleia til Selja, pilegrimsvegene til Røldal og pilegrimsvegen i Valdres er frittstående regionale pilegrimsleder. Disse ledene er ikke prioritert i den statlige satsingen, men representerer like fullt viktige pilegrimsmål som bør omfattes av ansvarsområdet til NPS. Arbeidet knyttet til disse ledene er av stor betydning for sine nærområder og regioner, og for den nasjonale pilegrimssatsingen, både historisk og aktuelt.

STATISTIKK

Nasjonalt pilegrimssenter og de regionale pilegrimssentrene har arbeidet kontinuerlig med metodikk for telling og datainnsamling for å ha best mulig oversikt, og for å kunne utarbeide informativ og dekkende statistikk over utviklingen.

De siste årene har i samlet statistikk ut fra følgende måleparameter:

- Registrering av utsendte pilegrimer fra Oslo
- Mottak av pilegrimer i Trondheim
- Besøk på regionale sentre
- Antall overnattingsdøgn relatert til pilegrimsvandring

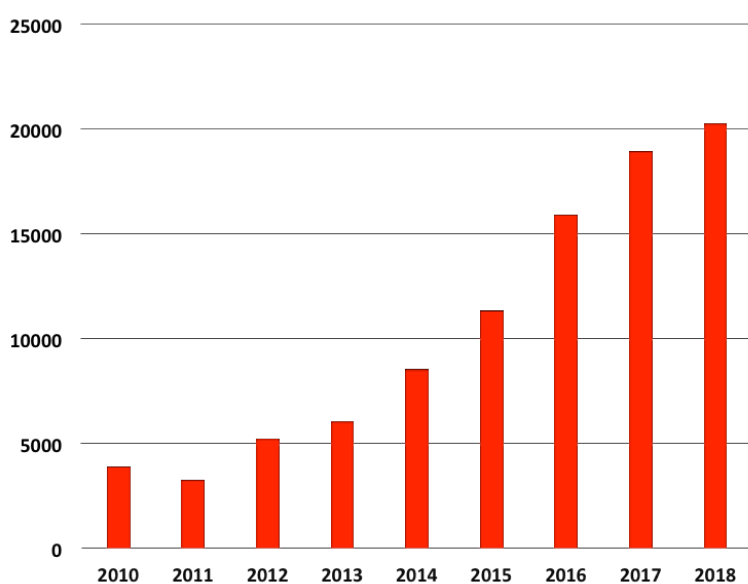
Videre er det plassert ut tråkkematter og infra-røde tellere på utvalgte steder på ledene. Disse

innretningene måler all trafikk som passerer, og gir oss en pekepinn på utvikling over tid.

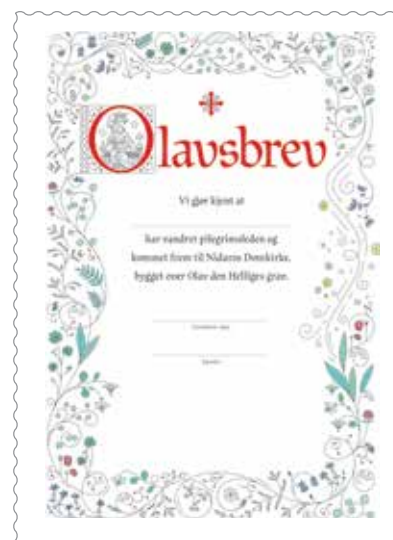
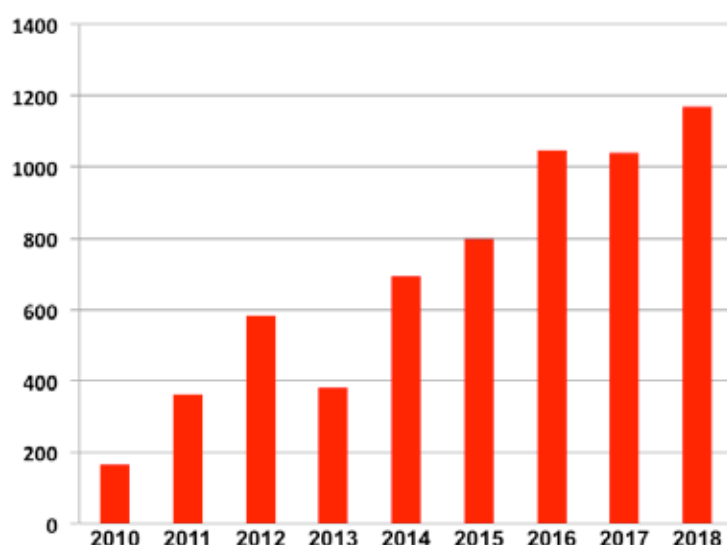
En utfordring når det gjelder innsamling av statistikk er at pilegrimsvirksomheten er langt større enn det NPS så langt har hatt kapasitet til å måle, og at noe av aktiviteten på området er organisert slik at en ikke har tilgang til informasjonen. Det er de regionale pilegrimssentrene som primært står for datainnsamlingen og har kontakten med lokale aktører. Ved etablering av nye pilegrimsleder som ikke omfattes av ordningen med regionale sentre mangler en systemer for å hente inn data om bruken av de nye ledene.

I det tallmaterialet hvor det har vært en stabil og konsekvent innsamling over en lenger tid ser en at det har vært en god økning de siste 8 årene. Statistikken fra et av de mest omfattende og dekkende målepunktene, registrerte

Registrerte overnattingsdøgn Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden

Antall Olavs brev

overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden, viser en økning på over 500 % i perioden 2010- 18, med en gjennomsnittlig vekst på ca. 22 % per år. I 2018 utgjorde dette 20275 overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden.

Etter modell fra Santiago de Compostela i Spania kan pilegrimer som i dag går minimum de siste 10 milene inn til Trondheim få utstedt Olavs-brevet som diplom for sin ferd. Antall utstedte Olavs brev har økt med mer enn 700 % siden registreringen startet i 2010, og i 2018 delte vi ut 1170 Olavs brev.

De faktiske tallene for overnattingsdøgn og utstedte Olavs brev er foreløpig forholdsvis lave, og derfor gir endringer store utslag ved prosentberegningen. Det som er viktig å merke seg, og bygge videre på, er at pilegrimsaktiviteten har en stabil og jevn vekst.

Tallene for overnattingsdøgn bygger på de overnattingsstedene som det innhentes tallmateriale fra. Mange pilegrimer benytter seg av andre overnattingssteder, spesielt i de større

byene. Videre har spørreundersøkelser blant pilegrimer langs leden avdekket at mange pilegrimer sover utendørs eller i eget telt.

Data fra tellerne ute i terrenget viser at mange av strekningene på pilegrimsledene brukes av langt flere vandrere enn det som kartlegges gjennom andre tellermetoder. Dette indikerer at pilegrimsleden i enkelte områder har en omfattende bruk som vandringsled til friluftsliv og rekreasjon, også utenfor pilegrimssatsingen. Bredden i bruken av pilegrimsleden bidrar til måloppnåelse hvor satsingen skal arbeide for «økt bruk av pilegrimsledene».

Det er også viktig å poengtere at den største bruken av pilegrimsleden skjer lokalt gjennom blant annet skolevandring, trosopplæringsarbeid i menighetene, og aktiviteter i trimgrupper, historielag og andre foreninger. Det er denne bruken som gir satsingen volum, og som gir satsingen lokal forankring og eierskap. Så langt har en ikke utviklet gode systemer for å registrere denne bruken, og dette potensialet er noe av det NPS skal arbeide videre med.

- Godkjent St. Olavsvei
- Godkjent St. Olavsveg langs kysten
- Kommende St. Olavsvei
- Kommende St. Olavsveg langs kysten
- Annen pilegrimsled
- Godkjent St. Olavsveg i andre nordiske land

SYGARD GRYTTING

7. LANGTIDSPLAN

2020 – 2037

VISJON:

Pilegrimsleden – en reise som berører

AMBISJON:

Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim skal være en av de viktigste pilegrimsrutene i Europa og en kjent og ettertraktet opplevelse i Norge.

MÅL:

I et langsiktig perspektiv er målene for utvikling av pilegrimsledene i Norge at de:

- formidler vår historiske, kulturelle og åndelige kulturarv med et bredt spekter av gode opplevelsestilbud
- har solid forankring både lokalt, regionalt og nasjonalt og bidrar til verdiskaping lokalt
- etableres med grunnlag i forutsigbare rammer som muliggjør satsinger i tråd med pilegrimsaktivitetens vekst og utvikling
- fremstår som attraktive reiser og helhetlige opplevelser, med bærekraftige og klimanøytrale avtrykk
- er inkluderende, lett tilgjengelige og tydelig kommunisert
- gir rom og rammer for ro, refleksjon og ettertanke
- utvikler statusen som europeisk kulturvei
- er en attraktiv og aktuell partner i internasjonale prosjekt

DE FIRE GRUNNPILARENE

KIRKE, TRO OG LIVSSYN

Pilegrimssatsingen skal ha en tydelig kirkelig forankring, og samtidig være åpen og inkluderende for mennesker med ulik tro, kultur og religion. Pilegrimsferdsel er en religiøs tradisjon, en pilegrimsferd mot et hellig mål. Enhver kirke kan sees på som et lokalt pilegrimsmål, selv om mange av de som vandrer langt ser på Nidaros- dommen som sitt mål for pilegrimsferden.

I vår tid er praksiser formende for våre livsoppfatninger, kanskje mer enn den rene intellektuelle forståelsen. En pilegrimsreise kan ses som en gammel trospraksis som er revitalisert og har fått fornyet

form og mening for mennesker i vår tid. Fellesnevneren for kirkens satsing handler om å utvikle sansen for det hellige gjennom å spille på de ulike elementer som finnes i pilegrimstradisjonene.

Den norske Kirken, sammen med Den katolske kirke og andre kristne trossamfunn er viktige premiss- og innholdsleverandører til det moderne pilegrimsfenomenet. Samarbeid med skole, diakonale tilbud og menighetsbyggende aktiviteter som trosopplæringstiltak for barn og unge, og kortere vandringer i lokalmiljøet åpner for bruk av leden for et stort antall mennesker. Trossamfunn bidrar i dag til mange brukere av pilegrimsleden lokalt. Alle bispedømmer i Den norske kirke har i dag pilegrimsarbeid, flere prester arbeider med pilegrimsvirksomhet, og det utføres teologisk arbeid for å tematisere helligstedets rolle, betydning og funksjon.

Pilegrim handler ikke bare om å vandre til vakre og historiske steder, men også om å ta i bruk landskap og historier langs leden til å skape dybde, refleksjon og aktualitet. Kirken kan berøre pilegrimen uavhengig av åndelig ståsted. Hellig- stedet er et sted for alle pilegrimer. Pilegrimsferdsel gir kunnskap, forståelse, og opplevelse av vår kristne kulturarv. Kirkens forhold til kirke- rom og kirkebygg har endret seg de siste tiårene og favner bredere.

Åpne kirker langs leden er en symbolsak som handler om å møte en forventning fra vandreren om å bli tatt imot, uavhengig av tro eller tradisjon. For mange er ei åpen kirke et sted å søke stillhet, et sted for å kjenne på tradisjoner og historie, en kulturhistorisk og arkitektonisk opplevelse, eller sted for religiøs praksis og svar på behovet for åndelighet. Og for mange vil nok kirkebesøket være en blanding av flere av disse perspektivene.

Hele pilegrimstradisjonen bygger på en religiøs praksis, med vandringer mot et hellig mål. Dette særtrekket er det som skiller pilegrimsferden fra annen type vandringsturisme. Kirkene er både en sentral samarbeidspart og en selvstendig innholdsleverandør i pilegrimsarbeidet, hvor flere åpne kirker langs leden er et av tiltakene som må på plass for å møte forventningene fra de som ferdes på pilegrimsleden.

TILTAK:

Bevare den kirkelige forankringen, fornye pilegrimstradisjonen og være åpen og inkluderende for mennesker med ulik tro, kultur, tradisjon og motivasjon. Kirken skal berøre pilegrimen uavhengig av åndelig ståsted og fremme økumenikk, “den hele bebodde verden”, for å skape dialog mellom verdens mange trossamfunn.

- Øke antallet åpne kirker langs leden
- Bygge en tydelig profil som pilegrimsmål for mennesker i dag
- Tilrettelegge for utsending og mottak av pilegrimer i kirker langs leden
- Samarbeide med fagmiljøer i og i tilknytning til kirken om fornying av pilegrimstradisjonen
- Fremme helligstedet som et sted for alle pilegrimer og skape dialog mellom verdens trossamfunn

KULTUR

Kulturarv er en felles overbygning for hele pilegrimssatsingen. Middelalderkirker, gravhauger og ulike kulturminner knyttes sammen av ledene som historiske veifar og seilingsruter. Dette gir oss en unik mulighet til økt kjennskap og bevissthet om egen kulturarv. Samtidig gir det nye muligheter til å ta

kulturarven i aktiv bruk – og dermed gjøre den relevant for mennesker i dag. Kultur og kulturarven er ikke faste størrelser, de reproduseres. Nye liv og nye initiativer som er uttrykk for vår kultur i dag vil bli framtidens kulturarv. Langs leden har mange latt seg inspirere av kulturarven og skapt nye institusjoner og nye kulturopplevelser. Den levende kulturen skal utgjøre en vesentlig del av tilbudet langs pilegrimsleden.

Europarådets status som «Europeisk Kulturvei» er et kvalitets- stempel som både tiltrekker internasjonale turister innen kultursegmentet, og som skaper forventninger om formidling, opplevelser og kvalitet. Styrking av det nordiske nettverket, og ekspansjon av kulturruten gjennom både pilegrimsruter og tematiske samarbeidsparter vil kunne utløse et betydelig potensial som attraktive nordiske kulturruter med Trondheim som et viktig pilegrims mål i Europa, både historiske og aktuelle for mennesker i dag.

Kulturen skal utgjøre en arena for dannelsen, formidling og nyskaping langs pilegrimsleden, og inngå som et viktig krysningspunkt for pilegrimsfelleskap, regionale og lokale myndigheter og kulturinstitusjoner. Pilegrimsleden skal bidra til økt kulturelt samarbeid mellom europeiske land.

Mattradisjoner er en viktig del av kulturarven vår. Den norske matkulturen er rik og mangfoldig. Mat representerer også fortellinger om levende lokalmiljø og om folk, om tidene de levde i, naturen de forvaltet og kunnskapen de tilegnet seg. Det er dette som ligger til grunn for mattradisjonene våre, og pilegrimsleden skal være en arena for å servere lokal og kortreist mat, direkte fra produsentene.

Gjennom samarbeid med skoler, barnehager, menigheter og andre skal pilegrimsleden være et nav for formidling av verdifull informasjon om norsk kulturhistorie, olavsarv og kirke- og middelalder kultur.

TILTAK:

Styrke Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim som norsk, nordisk og europeisk kulturarv.

- Styrke formidlingen av kunst, kultur og kulturarv
- Ivareta lokale mattradisjoner
- Bruke pilegrimsleden som en arena for å fremme og ivareta håndverk
- Styrke og utvikle «St. Olav Ways» som Europeisk Kulturvei

NÆRING

De siste årene har en registrert en stor økning av både antall overnattingsdøgn, vandrere langs ledene og ikke minst antall utstedte Olavs brev ved målet i Trondheim. Dette viser at pilegrimsvandring er et område med utviklings- potensial og et interessant felt for nye etableringer, særlig i distriktene.

Faktorer som natur og kultur er viktige elementer som bidrar til veksten av tilreisende til Norge. En bærekraftig utvikling er grunnleggende for utviklingen av norsk reiseliv. Fokus på merking av turstier, etablering av bedriftsklynger, lokal- produsert mat, formidling av kulturhistorie og opplevelser av natur- og kulturlandskap er viktige faktorer for næringsvekst.

«Pilegrimsledene bindes sammen av natur- og kulturminner knyttet til middelalderen og Olavstradisjonen. Pilegrimsledene støtter dermed opp om utviklingen av et bærekraftig reiseliv gjennom økt verdiskaping, produktivitet og flere levedyktige distrikter.»

Kilde: Stortingsmelding 19, «Opplev Norge - unikt og eventyrlig»

Reiselivsnæringen har en målsetting om «Hele Norge – hele året» og nettverket av pilegrimsleder har i særlig grad et stort potensial til å kunne mobilisere besøkende rundt om i store deler av landet. Utenlandske pilegrimer som vandrer i Norge, går i gjennomsnitt i 21 dager. Dette er trolig av de turistene som oppholder seg i Norge lengst, og som ser mest av vårt langstrakte land.

Pilegrimsatsingen skal legge til rette for gode lokale vertskap. Et vertskap er en som tar ansvar for at en gjest skal føle seg velkommen, at gjesten trives, og at vedkommende ønsker å komme tilbake. Sammen med åpne kirker er overnattingsstedene langs pilegrimsleden fundamentet for denne vertskapsrollen, og dette er en av de viktige arenaene langs pilegrimsleden hvor disse gode møtene finner sted.

En sammenhengende kjede av overnattingssteder er avgjørende for å kunne tilby lengre pilegrimsreiser, og pilegrimene er avhengige av forutsigbarhet med hensyn til både tilgjengelighet, kapasitet, pris og kvalitet. Samarbeid med vertskapet langs leden skal være en av de primære oppgavene ved de regionale sentrene i tett samarbeid med lokale og regionale myndigheter og regionale destinasjonsselskap som premiss- leverandør for lokalt næringsliv.

TILTAK:

Øke bruken av pilegrimsleden til et volum som gir grunnlag for bærekraftig næringsutvikling.

- Systematisk oppbygging av kapasitet og kvalitet på overnattingstilbudet langs leden gjennom å bygge robuste nettverk av kommersielle næringsaktører
- Sikre god standard på skilting, merking og tilrettelegging av den fysiske leden
- Kontinuerlig utvikling av markedsføringstiltak, med blant annet digitale løsninger for turplanlegging og informasjonsformidling
- Utvikle gode verktøy for måling av den totale bruken av pilegrimsleden

MILJØ

Pilegrimsferdsel er «grønn» turisme, og sammen med andre initiativer utgjør miljøaspektet en sentral og viktig del av pilegrimssatsingen, både for miljøet, de ulike aktører og for pilegrimene selv.

Den nasjonale pilegrimsatsingen skal legge FNs 10 bærekraftsprinsippene for reiseliv til grunn for arbeidet, med spesiell vekt på:

Kulturell rikdom

Å respektere, videreutvikle og fremheve lokalsamfunnets historiske kulturarv, autentiske kultur, tradisjoner og særpreg.

Rent miljø og ressurseffektivitet

Å minimere reiselivsbedrifters og turistenes forurensing av luft, vann og land (inkludert støy), samt å minimere genereringen av deres avfall og forbruk av knappe og ikke-fornybare ressurser.

Lokal kontroll og engasjement

Å engasjere og gi kraft til lokalsamfunnet og lokale interessenter m.h.t. planlegging, beslutningstaking og utvikling av lokalt reiseliv.

Gjestetilfredshet, trygghet og opplevelseskvalitet

Å sørge for trygge, tilfredsstillende og berikende opplevelser for alle turister uavhengig av kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.

Folkehelseaspektet ved pilegrimsferdsel er en viktig faktor for kommunenes arbeid med tilrettelegging og tilgjengeliggjøring av pilegrimsleden lokalt. Regjeringen ønsker å bidra til at flere kommer i bevegelse og får oppleve friluftsliv som en kilde til bedre helse og høyere livskvalitet.

I Stortingsmelding nr. 18, «Friluftsliv», er det et ønske om at friluftsliv skal prioriteres i nærmiljøet. I Norge er det i dag ca. 2500 km merket pilegrimsled hvor store deler av denne går gjennom byer, tettsted og bygder. Pilegrimsleden skal inngå som en del av det lokale friluftslivstilbudet.

TILTAK:

Utvikle Pilegrimsleden skånsomt for å ivareta naturen, kulturminner og miljøet best mulig.

- Utarbeide handlingsplan for miljøvennlige løsninger i pilegrimsarbeidet
- Sikre pilegrimsleden mot slitasje i naturen
- Tilrettelegge for tilgang på sanitærfasiliteter langs pilegrimsleden
- Tilrettelegge for miljøvennlig person- og bagasjetransport

VIDEREUTVIKLING AV SATSINGEN

DIFFERENSIERING AV PILEGRIMSLEDER

En pilegrimsreise skal oppleves som like tilgjengelig for alle mennesker, uavhengig av ståsted, bakgrunn og motivasjon for ferden. Arbeidet må legges opp slik at det er tydelig hva som er pilegrimsledenes felles særtrekk som gjør reisen spesiell og anbefalelsesverdig. Sentralt står den historiske tradisjon med ferdsløp på gamle leder mot helligsteder sentral, men også at man ferdes i levende kulturlandskap med all den variasjon, historie, naturmangfold, kulturarv, byggeskikk og menneskemøter som bare pilegrimsvegene kan by på. I sum gjør dette pilegrimsreisen til noe mye mer.

For at enda flere skal velge pilegrimsledene til ferdsløp må tilbudet oppleves som relevant for mennesker i dag.

NPS skal evaluere praksisen for godkjenning av pilegrimsleder, og sammen med sentrale samarbeidspartnere utarbeide et system som klassifiserer de ulike ledene. Dette vil gi rom for forskjellige nivåer på tilrettelegging og oppfølging, noe som vil gi en viktig avklaring for både aktørene på de ulike ledene og for pilegrimer som planlegger og gjennomfører sine reiser.

De siste årene har det vært stor interesse og engasjement for nye pilegrimsleder. Prosjekter som i startfasen finansieres av kommuner, fylkeskommuner, RA eller andre finansieringskilder har forventning om oppfølging og veiledning i etableringsfasen, godkjenning som offisiell pilegrimsled ved prosjektslutt, samt at NPS tar koordinerings- og markedsføringsansvar i framtidig drift.

Det er en stor utfordring i det å koordinere, ta vare på og gi næring til lokalt og regionalt engasjement for pilegrimsarbeidet, og samtidig balansere ressursbruken for å kunne arbeide målbevisst for fortsatt å øke kvalitet og kapasitet.

Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden skal bestå som satsningsområder for pilegrimsarbeidet. De allerede etablerte regionale sentrene skal videreføres med en statlig grunnfinansiering. I tillegg bør både Kystpilegrimsleia og Borgleden prioriteres med opprettelse av nye regionale senter. Dette i et strategisk perspektiv som et supplement til eksisterende tilbud, for å styrke leder som gir internasjonale forbindelser, og for å hente ut synergieffekter av lokalt og regionalt engasjement og vilje til å bidra aktivt i en framtidig oppbygging.

En forutsetning for å kunne utvide nettverket av godkjente pilegrimsleder i framtiden vil være tung lokal og regional forankring, stort engasjement og sterk vilje til å bidra økonomisk med å bygge opp organisering og infrastruktur. Med en planperiode fram til 2037 skal det være rom for å utvide nettverket av pilegrimsleder gjennom planperioden, også for eventuelle framtidige prosjekter som ikke eksplisitt er nevnt i satsinger pr. i dag.

TILTAK:

Differensiere pilegrimsledene og tydeliggjør ressursfordeling og forvaltning.

- Etablere et system for klassifisering av pilegrimsleder
- Utvikle ledkontakter for oppbygging og videreutvikling av pilegrimsleder
- I partnerskap med lokale og regionale aktører opprette regionale pilegrimssentre på prioriterte leder

VERDISKAPING GJENNOM SAMARBEID

En økning i trafikken langs pilegrimsledene i Norge, og en styrket realisering av visjonen om «pilegrimsveiene gode veier å gå på gjennom norsk natur og kultur, preget av verdier som er grunnleggende for menneskers eksistens og som åpner for den indre vandring» kan oppnås ved å bygge videre på erfaringer og kompetanse som ligger i dagens pilegrimsnettverk. Å lykkes med denne målsettingen avhenger av et bredt spekter av interessenter og samarbeidsparter som bidrar i felles retning mot felles mål.

Interessentbildet i pilegrimssatsingen er omfattende og sammensatt, både med hensyn til geografi, faglig bakgrunn og tilnærming, interesseområde og forventet påvirkningsgrad og utbytte. For å styrke den framtidige satsingen må NPS arbeide for god informasjonsflyt, involvering og medvirkning på ulike nivåer. Videre skal NPS legge til rette for flere arenaer for kompetansedeling, rolleavklaringer og utveksling av erfaringer og synspunkter.

De regionale pilegrimssentrene er aktører som står i en særstilling. På den ene siden er NPS i stor grad oppdragsgiver for RPSene, med tildelingsbrev og krav om rapportering. På den andre siden fungerer NPS og RPSene som et nettverk med felles forvaltning av oppdraget og utvikling av satsingen.

Arbeidet som gjøres ved RPSene kan i hovedsak deles i to kategorier; internt mot samarbeidspartene og eksternt mot brukerne av pilegrimsleden. Oppgavene som utføres ved de regionale sentrene er avgjørende for å kunne sikre lokal og regional forankring og eierskap til satsingen, sammenhengende og standardisert merking av leden, åpne kirker, overnattingskapasitet med forutsigbar standard og tilgjengelighet, og god informasjon til pilegrimer og turoperatører. Samarbeidet mellom NPS og RPSene skal formaliseres i individuelle samarbeidsavtaler.

Fylkeskommunene har en sentral rolle i pilegrimsarbeidet som kulturminne- og friluftslivforvalter, og gjennom regional utvikling. Ved omlegginger av traseer på etablerte leder, og ved etablering av nye leder er fylkeskommunene saksbehandlere med innstillingsmyndighet.

Fylkeskommuner som har pilegrimsled, må ha pilegrimssatsingen som tema i planverket. Dette er viktig for at fylkeskommunen som regional planmyndighet skal kunne sikre framtidig bruk og ivaretagelse av pilegrimsleden. Oppfølging og koordinering av kommunene langs leden er også en viktig oppgave for fylkeskommunene. Treparts-avtaler om samarbeid og oppgave- fordeling mellom fylke, kommune og regionale pilegrimssentre anbefales. Fylkeskommunen bør ha et tett samarbeid med regionale pilegrims- sentre og NPS, og utøve funksjonen som høringsinstans for pilegrims-relaterte saker for hverandre. Fylkeskommunene er også relevante partnere i nasjonale og internasjonale prosjekter, hvor samkjøring av ressurser er av vesentlig betydning.

Alle kommuner som har pilegrimsled, må ha denne inn i sitt planverk. På de leder som har regionale pilegrimssentre bør senteret være høringsinstans i saker som berører pilegrimssatsingen. Den enkelte kommune har i stor grad ansvar for skjøtsel, merking og rydding av pilegrimsleden i sitt myndighetsområde. De regionale sentrene følger opp dette arbeidet i sine regioner, med rådgivning, veiledning og kvalitetskontroll. Det er ofte frivillige lag og foreninger som utfører det operative arbeidet på oppdrag fra kommunen, noe som styrker det lokale eierskapet og interessen for pilegrimsleden i lokalsamfunnene. Mobiliseringen av frivillige ressurser er helt avgjørende for å få dette til.

Kontakten mellom RPS og den enkelte kommune gir også mulighet til å planlegge servicetilbud langs leden gjennom tilrettelegging av lokal næringsutvikling. Kommunene skal rådføres i arbeid med utvikling av pilegrimsledene for å sikre økt verdiskaping lokalt.

Et godt samarbeid med grunneiere sikrer en god led som ikke skaper unødige problemer, verken for grunneier eller de som går på leden. Grunneierne må bistås slik at endringer av leden skjer i et godt samarbeid med kommunen og med smidighet fra partene. Oppsett av beitegjerdar og tømmerhogst berører ofte pilegrimsleden, og det er viktig for alle parter at man har en løpende og god dialog, spesielt ved generasjonsskifter der det kommer nye grunneiere.

Innovasjon Norge er en viktig samarbeidspart i arbeidet med næringsutvikling langs pilegrimsleden. Det er viktig med et tett samarbeid om merkevarebygging og profilering av pilegrimsleden som et nasjonalt reiselivsfyrtårn.

Reiselivsselskapene og opplevelsesnæringen må også innlemmes i den videre utvikling av bedriftsnettverksprosjekt, vertskapskurs for overnattingsbedrifter og bærekraftig utvikling av pilegrimsleden som turistdestinasjon.

TILTAK:

Opparbeidelse av statistikk og beregningsmodeller som grunnlag for rapportering av bærekraft og verdiskaping.

- Styrke informasjonsflyten og samarbeidet med sentrale aktører
- Samhandle med kommuner og fylker om økt næringsutvikling langsmed og i tilknytning til pilegrimsleden
- Fremme pilegrim i samspill med ulike aktører og markeringer

ORGANISERING OG FINANSIERING

Pilegrimstrafikken har vokst kontinuerlig siden etableringen av dagens modell med regionale pilegrimssentre og et Nasjonalt pilegrimssenter. Antallet godkjente leder har økt og flere leder er under prosjektering. Den fremtidige veksten må organiseres og finansieres i tråd med lokale og regionale målsettinger, finansieringsmuligheter, kapasitetspotensiale og tilgjengelighet. Pilegrimsatsingen må ha en grunnfinansiering basert på tilskuddsmidler fra NPS og kommunal og/ eller fylkeskommunal medfinansiering. I tillegg vil prosjektmidler og salgsinntekter bidra med midler inn i arbeidet. For kommune og fylkeskommune kan bruken av eksisterende stillinger og prosjekter innen kultur eller næring regnes som medfinansiering.

Nasjonalt pilegrimssenter skal forvalte og koordinere den nasjonale pilegrimssatsingen. NPS skal arbeide for gode samarbeidsrelasjoner med sentrale aktører, og bidra til rammebetingelser som gir hele organisasjonen best mulig forutsetninger for felles måloppnåelse. NPS skal ha et overordnet ansvar også for regionale leder som ikke inngår i nettverket St. Olavsveier, og disponere tiltaksmidler for aktiviteter på disse ledene.

NPS skal ta del i internasjonale nettverk og styrke relasjonene i Norden i tett samarbeid med foreningen Association for the Cultural Route of St. Olav Ways (ACSOW), som forvalter statusen som europeisk kulturvei. Gjennom det internasjonale arbeidet, og kulturarven knyttet til Olavshistorien, skal det fokuseres på styrket samarbeid med kunnskapsorganisasjoner, kulturinstitusjoner, museer og andre relevante aktører i inn- og utland, med et mål om å fremme Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim som en av de mest kjente europeiske pilegrimsleder.

For å sikre pilegrimssatsingen inn i ny 20års- periode må NPS tilføres ressurser til å håndtere utviklingen. En styrking av bemanningen ved NPS vil gi rom for å ivareta hele den nasjonale satsingen og være en ressurs for det stadig voksende nettverket av leder og interessenter.

Det er reist spørsmål fra ulike hold om hva som vil være den beste måten å organisere pilegrimsatsingen på.

Modellen med regionale pilegrimssenter langs Gudbrandsdalsleden har gitt jevn og god vekst i pilegrimstrafikken. Sammen med NPS besitter de regionale sentrene kompetanse på pilegrim som er viktig for den nasjonale satsingen.

De regionale sentrene fikk fra oppstarten og fram til etableringen av NPS økonomiske tildelinger via sine respektive bispedømmer. NPS overtok denne tildelingsrollen fra 2013, og midlene til de regionale sentrene var lenge øremerket navngitte senter i tildelingen til NPS. I 2016 opphørte denne øremerkingen, innsatsen skal nå rettes inn mot de godkjente pilegrimsledene.

Ettersom antallet offisielt godkjente Olavsveier har økt, har finansiering blitt mer og mer krevende. Dette skyldes at offisielt godkjente pilegrimsleder forutsettes ivaretatt og koordinert av Nasjonalt Pilegrimssenter i samarbeid med kommuner langs leden.

De regionale pilegrimssentrene er selvstendige juridiske enheter, med ulik selskapsstruktur og organisering. I forbindelse med langtidsplanarbeidet er det innhentet informasjon om økonomien til det enkelte regionale senter, for å vurdere og analysere det økonomiske behovet til et regionalt senter best mulig. Det er dette arbeidet som ligger til grunn for anbefalingene i langtidsplanen.

Av erfaring fra Via Francigena i Italia og Camino de Santiago i Spania, vet vi at det er jobbet med å utarbeide økonomimodeller som kan gi analyser på pilegrimenes betydning for lokaløkonomien.

Nye beregningsmodeller er av stor interesse også for forvaltningen av de norske ledene, fordi slike modeller kan si noe om resultatet av investeringene som gjøres. Pr. i dag har vi ikke tilgang på slike økonomimodeller i Norge. Sammen med reiselivsnæringen vil vi ta initiativ til å få utarbeidet ringvirkningsanalyser.

For å bygge robuste enheter som kan bidra til fortsatt vekst i pilegrimstrafikken, og samtidig styrke kvaliteten på opplevelsene, stipuleres årlige driftskostnad pr. RPS til 2 mill. Den statlige grunnfinansieringen bør settes til 60 % av driftskostnaden, slik at hvert RPS får et årlig driftstilskudd på 1,2 mill.

I 2030 står Norge overfor et nasjonaljubileum og Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) har et særskilt ansvar i forberedelsen av jubileet. Dette slås fast i to merknader fra Familie- og kulturkomiteen, Innst. 14 S (2015 – 2016) og (2018-2019) samt i Statsbudsjettet for 2017.

Forstudien Nasjonaljubileet 2030 ble etablert av styret i SNK i 2016. Formålet med forstudien var å utarbeide plattform og konsept for nasjonaljubileet 2030 og skape samarbeidsrelasjoner for å kunne realisere satsingen. Forstudien ble finansiert av Trøndelag fylkeskommune, Verdal kommune og SNK. SNK jobber nå videre med tilrettelegging og koordinering av nasjonaljubileet.

Nasjonalt Pilegrimssenter har fått signaler om at det er ønskelig at NPS tar ansvar for å inkorporere pilgrim inn i de øvrige arrangementsplanene i jubileumsåret 2030. NDR sitter i SNK's styringsgruppe for nasjonsjubileet. Staten har så langt ikke satt av penger til nasjonaljubileet ei heller arbeidet opp mot nasjonaljubileet. I langtidsplanen legges det vekt på at pilegrimssatsingen skal ha et klart fokus på nasjonaljubileet i 2030 og fremme pilgrim i samspill med ulike aktører og markeringer. Det videre arbeidet opp mot nasjonaljubileet vil fremgå av det tette samarbeidet NDR har med SNK.

Regionalt pilegrimssenter Stiklestad må tas inn i den statlige grunnfinansieringen på lik linje med de regionale pilegrimssentrene langs Gudbrandsdalsleden.

Kystpilegrimsleia langs Norskekysten var historisk sett en av de viktigste og kanskje mest brukte pilgrimsrutene til Nidaros. For å styrke helheten i den nasjonale pilegrimssatsingen bør det opprettes inntil 4 regionale pilegrimssenter langs Kystpilegrimsleia etter samme modell som for Gudbrandsdalsleden.

Borgleden går gjennom en folkerik region, og arbeidet knyttet til utvikling av leden har generert godt samarbeid mellom fylkeskommunen, kirken, frivilligheten og det kommunale leddet med Olavsbyen Sarpsborg i spissen. I tillegg grenser denne regionen til Sverige, hvor det nå arbeides aktivt for å etablere en merket og tilrettelagt St. Olavsvei fra Gøteborg til norskegrensen i Halden.

Denne utviklingen er viktig for videreutviklingen av statusen som Europeisk Kulturvei. På Borgleden er det behov for en regional aktør som har ansvar for koordinering av arbeidet i regionen.

TILTAK:

Etablere modeller for fremtidig vekst innen den nasjonale pilegrimssatsingen

- Styrke bemanningen ved Nasjonalt pilegrimssenter for å balansere oppgaver og kapasitet.
- Opprettelse av inntil 4 regionale senter langs Kystpilegrimsleia

- Opprettelse av 1 regionalt senter langs Borgleden
- Opprettelse av ledkoordinatorer langs Østerdalsledene, Romboleden, Nordleden, Tunsbergleden og Valldalsleden
- Innarbeide bærekraftsprinsipper
- Innlemme Regionalt Pilegrimssenter Stiklestad i samme finansieringsmodell som de øvrige RPS

KONGSVOLD FJELLSTUE

8.RESSURSBEHOV OG INNRETNING AV STATLIG FINANSIERING

Pilegrimstrafikken har vokst kontinuerlig siden dagens modell med regionale pilegrimssentre og ett Nasjonalt pilegrimssenter ble etablert. I tillegg har vi fått flere pilegrimsleder, og et betydelig større antall sentrale samarbeidsparter inn i satsingen gjennom flere involverte aktører og større geografisk nedslagsfelt for pilegrimsledene. Fylkeskommunen som regional planmyndighet skal kunne sikre framtidig bruk og ivaretagelse av pilegrimsleden. Den enkelte kommune har i stor grad ansvar for skjøtsel, merking og rydding av pilegrimsleden i sitt myndighetsområde og gjør dette i tett samarbeid med frivillige organisasjoner. Treparts-avtaler om samarbeid og oppgavefordeling mellom fylke, kommune og regionale pilegrimssentre er ut fra tidligere erfaringer en fordel, og ligger av den grunn som en anbefaling i langtidsplanen.

For å sikre pilegrimssatsingen inn i ny 20års-periode må NPS tilføres tilstrekkelige ressurser til å koordinere utviklingen. En styrking av bemanningen ved NPS vil gi rom for å ivareta hele den nasjonale satsingen og å være en ressurs for det stadig voksende nettverket av leder og interessenter. NPS har de siste årene hentet ut prosjektfinsiering for blant annet styrking av infrastruktur langs Gudbrandsdalsleden. Disse midlene har gitt lokal verdiskapning, bedre tilrettelegging for de som vandrer, og økonomiske ressurser til de regionale sentrene. Større kapasitet ved NPS vil styrke mulighetene for å kunne øke andelen prosjektfinsiering til nasjonale, regionale og lokale tiltak i årene framover.

ØKONOMISKE RAMMER STATLIG TILDELING NPS

	2013	2014	2015 ¹	2016	2017 ²	2018	2019
STATLIGE DRIFTSMIDLER	5 300 000	5 335 000	4 835 000	4 627 500	4 744 000	5 009 000	5 098 000
STATLIGE TILSKUDD RPS	5 490 000	5 682 000	5 682 000	5 682 000	5 700 000	5 800 000	5 940 000
VERDI- SKAPINGS- PROGRAMMET RA ³	1 000 000	1 750 000	1 750 000	1 000 000			
SUMMER	11 790 000	12 767 000	12 267 000	11 209 500	10 444 000	10 809 000	11 038 000

2015: ¹ Reduksjon med kr. 450 000 i forbindelse med innføring av nettoføringsordning for merverdiavgift (regnskapsmessig fradrag for mva).

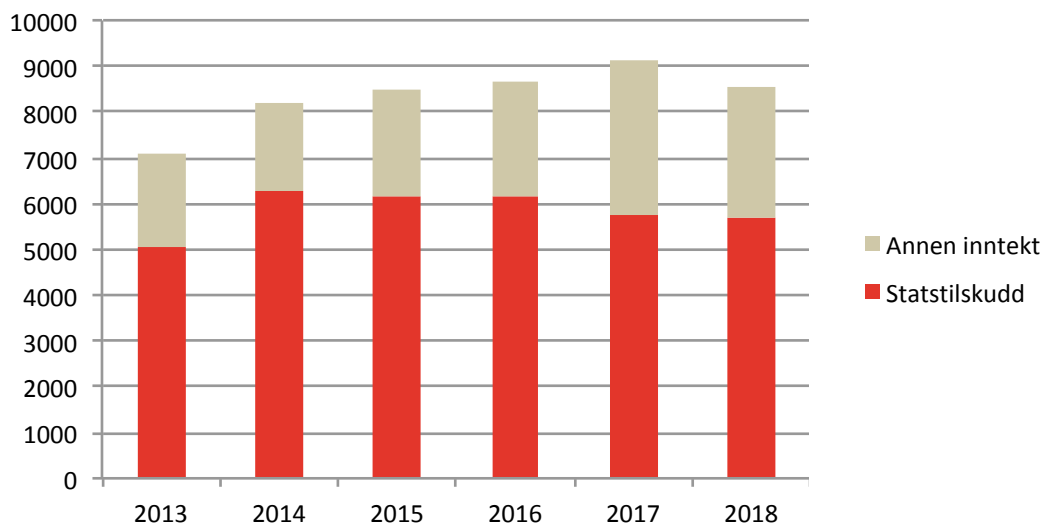
2017: ² NPS lagt inn under NDR 1.7.16. Beregnet reduksjon i NPS sine driftsutgifter som følge av dette er om lag kr. 700 000.

RA ³: Verdiskapningsmidlene ble tildelt som ordinært driftstilskudd uten øremerking.

Tabellen viser en nedgang i den statlige tildelingen fra 12,76 mill i 2014 til 11,70 mill (inkludert reduksjon i administrative kostnader) i 2019. I denne perioden har de øremerkede midlene til regionale senter holdt et jevnt nivå, med en liten økning de de siste tre årene.

I tillegg til statlige driftsmidler har NPS gjennom flere år hentet inn prosjektmidler fra offentlige og private aktører til ulike kultur- og infrastrukturtiltak. Dette har vært øremerkede midler som ikke har gått inn i ordinær drift.

Den statlige finansieringen av RPSene fra 2010 var i utgangspunktet fullfinansiering uten krav om lokal eller regional medfinansiering eller annen type egen inntjening. Tabellen under viser den samlede budsjettrammen til de regionale sentrene i perioden 2013-18. Her går det fram at sentrene samlet sett har hatt en betydelig andel tilleggsfinansiering. I tillegg til kronebeløpene i tabellen har også enkelte senter fått dekket husleiekostnader av samarbeidsparter, slik at den reelle tilleggsfinansieringen ligger noe høyere enn det som er angitt her. Posten "Annen inntekt" dreier seg i hovedsak om salgsinntekter, kommunale- og fylkeskommunale tilskudd og prosjektmidler.

ROMBOLEDEN

Disse tallene forteller oss for det første at den statlige finansieringen ikke har vært tilstrekkelig for å drive et regionalt senter. For det andre ser vi at statlig grunnfinansiering utløser lokal og regional medfinansiering og muligheter for egeninntjening.

De seks regionale sentrene har de siste tre årene hatt et gjennomsnittlig årsbudsjett på 1,46 mill. For å bygge robuste enheter som kan bidra til fortsatt vekst i pilegrimstrafikken, og samtidig styrke kvaliteten på opplevelsene, stipuleres årlige driftskostnad pr. RPS til 2 mill. Den statlige grunnfinansieringen bør settes til 60% driftskostnaden, slik at hvert RPS får et årlig driftstilskudd på 1,2 mill. Tabellen under viser det totale ressursbehovet inklusive dagens tildeling og viser behov for tilleggsfinansiering på ca. 11.7 millioner for å kunne realisere langtidsplanen.

Pilegrimssatsingens årlige ressursbehov pr 2020:	
Drift NPS, inkl. 2 nye stillinger	7,5 mill
RPS Nidaros Pilegrimsgård	1,2 mill
Gudbrandsdalsleden 5 RPS x 1,2 mill	6,0 mill
RPS Stiklestad	1,2 mill
Kystpilegrimsleia 4 RPS 1,2 mill	4,8 mill
Ledkontakter Østerdalsledene, Romboleden, Nordleden, Tunsbergleden	1,0 mill
Tiltaksmidler øverige leder	1,0 mill
SUM	22,7 mill

9. MILEPÆLSPLAN

2020 – 2022 – FASE I

Etablere modeller for fremtidig vekst innen den nasjonale pilegrimssatsingen

- Styrke informasjonsflyt og samarbeid med sentrale aktører
- Styrke bemanningen ved Nasjonalt pilegrimssenter for å balansere oppgaver og kapasitet.
- Opprettelse av regionale senter langs Kystpilegrimsleia
- Opprettelse av regionalt senter langs Borgleden
- Opprettelse av ledkoordinatorer langs Østerdalsledene, Romboleden, Nordleden, Tunsbergleden og Valldalsleden
- Innarbeide bærekraftsprinsipper
- Innlemme Regionalt Pilegrimssenter Stiklestad som statsfinansierte senter

Differensiere pilegrimsledene og tydeliggjør ressursfordeling og forvaltning

- Etablere et system for klassifisering av pilegrimsleder
- Utvikle ledkontakter for oppbygging og videreutvikling av pilegrimsleder
- Styrke og utvikle «St. Olav Ways» som Europeisk Kulturvei

2022 – 2027 – FASE II

Øke bruken av pilegrimsleden til et volum som gir grunnlag for bærekraftig næringsutvikling.

- Systematisk oppbygging av kapasitet og kvalitet på overnattingstilbudet langs leden gjennom å bygge robuste nettverk av kommersielle næringsaktører
- Samhandle med kommuner og fylker om økt næringsutvikling i tilknytning til pilegrimsleden
- Sikre god standard på skilting, merking og tilrettelegging av den fysiske leden
- Kontinuerlig utvikling av markedsførings tiltak, med blant annet digitale løsninger for turplanlegging og informasjonsformidling
- Utvikle gode verktøy for måling av den totale bruken av pilegrimsleden, og utarbeide statistikk som grunnlag for rapportering av bærekraft og verdiskapning

Bevare den kirkelige forankringen, fornye pilegrimstradisjonen og være åpen og inkluderende for mennesker med ulike tro, kultur, tradisjon og motivasjon.

- Øke antallet åpne kirker langs leden
- Bygge en tydelig profil som pilegrimsmål for mennesker i dag
- Tilrettelegge for utsending og mottak av pilegrimer i kirker langs leden
- Samarbeide med fagmiljøer i og i tilknytning til kirken om fornying av pilegrimstradisjonen
- Fremme helligstedet som et sted for alle pilegrimer og skape dialog mellom verdens trosamfunn

2027 – 2032 – FASE III

Utvikle Pilegrimsleden skånsomt for å ivareta naturen, kulturminner og miljøet best mulig.

- Utarbeide handlingsplan for miljøvennlige løsninger i pilegrimsarbeidet
- Sikre pilegrimsleden mot slitasje
- Tilrettelegge for tilgang på sanitærfasiliteter langs pilegrimsleden
- Tilrettelegge for miljøvennlig person- og bagasjetransport

Styrke Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim som norsk, nordisk og europeisk kulturarv

- Styrke formidlingen av kunst, kultur og kulturarv
- Ivareta lokale mattradisjoner
- Bruke pilegrimsleden som en arena for å fremme og ivareta ulike håndverk
- Løfte det moderne pilegrimsfenomenet

2032 – 2037 – FASE IV

Pilegrimssatsingen etter nasjonaljubileet

- Utarbeidelse av ny nasjonal strategi for pilegrimsatsingen
- Fremme dokumenterbare resultater som innspill til ny kulturmelding

ØSTERDALSLEDEN

INNSENDTE HØRINGSSVAR

KOMMUNER - 14

Grong kommune

Norddal kommune

Sarpsborg kommune

Oppdal kommune

Hitra kommune

Åmot kommune

Selje og fellesnemnd for Eid og Selje

Averøy kommune

Stjørdal kommune

Verdal kommune

Levanger kommune

Frosta kommune

Smøla kommune

Bergen kommune

REGIONALE PILEGRIMSSENTER - 5

Oslo RPS

Nidaros Pilegrimsgård

Hamar RPS

Stiklestad RPS

Dovrefjell RPS

BISPEDØMMERÅD OG KIRKA - 11

Tunsberg bispedømmeråd
Nidaros bispedømmeråd
Stavanger bispedømmeråd
Oslo bispedømmeråd
Bjørgvin bispedømmeråd
Hamar bispedømmeråd
Biskopen i Sør-Hålogaland
Agder og Telemark bispedømmeråd
Borg bispedømmeråd
Møre bispedømmeråd
Den norske kirke v/Kirkerådet

FYLKER OG REGIONRÅD - 9

Akershus fylkeskommune
Trøndelag fylkeskommune
Vestfold fylkeskommune
Sogn og Fjordane fylkeskommune
Hedmark fylkeskommune
Møre og Romsdal fylkeskommune
Helgeland regionråd
Oppland fylkeskommune
Nordland fylkeskommune

FORENINGER OG NETTVERK, OG ANDRE - 11

Pilegrimsfelleskapet Sankta Sunniva
Pilegrimsfellesskapet St. Thomas i Valdres
Pilegrimsforeningen St. Hallvard av Huseby
Pilegrimsfellesskapet St. Jakob
Østerdalsledene
Areopagos
Pilegrimsfellesskapet Sta. Maria
Pilegrimsfellesskapet St. Hallvard, Oslo
Pilegrimsfelleskapet St. Olav, Trh
Pilegrimsvegen til Røldal
Pilegrimsfellesskapet RiHaTo

MUSEER - 1

Stiklestad Nasjonale Kultursenter

ANDRE - 1

Interreg Green Pilgrimage project

OPPSUMMERING AV HØRINGSINNSPILL TIL LANGTIDSPLAN FOR PILEGRIMSSATSINGEN

Generelt

Flere har kommentert på strukturen av dokumentet, men formen på høringsdokumentet har vist seg nyttig av flere årsaker. Ikke alle høringsinstanser kjenner pilegrimssatsingen like godt, så en inngående informasjon om bakgrunn, utvikling, statistikk og økonomi har hatt sin misjon i å spre kunnskap om før-og-nå situasjonen. I tillegg har innspill om reorganisering av NPS, prioritering av pilegrimsleder og fordeling av regionale sentre skapt refleksjon og til dels provokasjon. Alt i alt mener vi dette har hatt en positiv effekt på høringsinstansenes engasjement, noe som blant annet fremkommer av antall svar.

I revideringen etter høringsrunden, legger vi nå vekt på å balansere bakgrunns materialet opp mot forslag til langtidsplan i tillegg til å formulere planen som et offentlig virkemiddel mer enn et innspill eller utkast.

Organisering og roller

Flertallet oppfatter dagens organisering og rollefordeling som noe uklar og etterlyser en tydeliggjøring av dette. Når det gjelder organisering av Nasjonalt pilegrimssenter som eget forvaltningsorgan, er det bred tilslutning til dette i høringssvarene, nettopp fordi det forstås som at dette vil tydeliggjøre ansvar og myndighet.

Trøndelag fylkeskommune har i sitt svar valgt å ikke ta stilling til endelig organisering av NPS, før spørsmålet utredes nærmere. Selv om flertallet av høringssvarene støtter den opprinnelige tanken om å etablere NPS som eget forvaltningsorgan, ville en utredning angående spørsmålet kunne gitt både tid til å vurdere alternative modeller og sikre tilstrekkelig forankring for en fremtidig organisering. Styret for NDR har vurdert bestillingen fra Kulturdepartementet dithen at en utredning om organiseringen av NPS ikke hører hjemme i en langtidsplan for satsingen.

Kultur

Kulturaspektet i pilegrimssatsingen er et tema som engasjerer fordi det åpner for alle type aktører. Det er også et område hvor særlig kommuner og fylkeskommuner har et engasjement lokalt og regionalt gjennom kulturinstitusjoner, arrangement og skole.

Hedmark fylkeskommune har lagt stor vekt på kulturens plass i pilegrimssatsingen og etterlyser et større fokus på kultur i langtidsplanen. I revidert plan er det jobbet med ordlyden, og dette er et område det er verd å reflektere over.

Kirke

Kirken har omfavnet pilegrimssatsingen og gir uttrykk for å ta en tydeligere rolle. Det som især understrekes er kirkens forpliktelse til økumenisk tenkning. Dette er tydeliggjort i revidert plan.

Synergi

Samspillet mellom de mange aktører og interessenter er av flere fremhevet som et naturlig gode. Det er utvilsomt verdifullt å samkjøre prosjekter og kompetanse mot felles mål. Det fremheves i langtidsplanen, men konkretiseres ikke.

Finansiering

Temaene organisering og finansiering slått sammen i revidert versjon. Mange har uttrykt seg om antall regionale sentre, steds plassering og finansiering av disse. Vi ser en klar tendens til at høringssvarene i stor grad reflekterer lokale og regionale ønsker og behov. Eksempelvis ser vi at argumenter mot å bruke penger på kysten skyldes at de fleste høringsinstansene ønsker å bruke pengene på sin egen led og sin egen i stedet. Det er verd å merke seg at argumentasjon for overordnede prioriteringer er viktig i denne sammenheng, og i revidert langtidsplan har vi gjort et forsøk på å styrke dette.

De fleste fylkeskommuner kommenterer den foreslåtte finansieringsmodellen med en deling 60/20/20 mellom stat, fylke og kommune. Uklarheter rundt regionreformen og sammenslåing av fylkeskommuner gjør at flere er avventende til å ta stilling til denne modellen, samtidig som det uttrykkes ønske om involvering i prosesser hvor dette drøftes. Hovedtendensen er at fylkeskommuner med etablerte leder og regionale senter er mer avventende til å forplikte seg på medfinansiering enn fylkeskommuner hvor langtidsplanen legger opp til en utvidelse av det operative nettverket.

Annet

Pilegrimsmottak er av enkelte trukket frem som et punkt som bør fremheves i langtidsplanen, uten at det fremgår forslag på hva et pilegrimsmottak er eller hvordan det bør organiseres. Ved mottak av pilegrimer er vi interessert i statistikk, men for pilegrimen er det viktig å bli tatt imot, beholde roen, få mulighet til å reflektere, dele og fortsatt oppleve. Et pilegrimsmottak må utvikles over tid. Det kan naturlig nok poengteres i langtidsplanen, men det faller også inn som en naturlig del av det daglige arbeidet.

Frivillighet er det også enkelte høringssvar som berører. Mest for at frivilligheten skal regnes inn som en del av pilegrimsfellesskapet og dermed en del av

grunnfinansieringen. Det må tas en klar stilling til frivillighet i pilegrimssatsingen, og NPS må jobbe for at frivilligheten gis konkrete oppgaver, støttes med tilskudd når det er rom for det, og anerkjenne verdien frivilligheten tilfører arbeidet.

Universell utforming er det ingen eller få som ser ut til å berøre. Kirken har trukket frem behovet for å markere at pilegrimsleden er for alle og appellerer til betydningen av økumeni. Men er pilegrimsleden for alle? Spørsmålet ble hengende litt etter høringssvarene var gjennomgått. Vi har strekninger som er tilnærmet universell i sin utforming, men i all hovedsak tettstrøk eller by. Her er det nok grunnlag for å gjøre mer i samråd med aktuelle kompetansemiljøer.

Trondheim, 13.12.19

Hans Morten Løvrød /prosjektleder

www.pilegrimsleden.no

Versjon: 13.12 2019